

शारीरिक शिक्षणात आणि स्वदेशी ज्ञान प्रणाली

प्रा. नितु जिवनराव शेंडे

श्रीमती नानकीबाई वाधवाणी कला महाविद्यालय यवतमाळ
shendenitu1012@gmail.com

सारांश

शारीरिक शिक्षण पद्धतीमध्ये स्वदेशी ज्ञान प्रणाली समाविष्ट करण्याकरिता पारंपरिक खेळांचा समावेश करता येतो. आदिवासी समाजामध्ये अजूनही पारंपारिक संस्कृतीचे जतन केलेले दिसून येते. त्यांचे विशेष स्थान सण समारंभात आपणास प्रचिती येते. स्थानिक संस्कृती पारंपरिक खेळ यांच्याशी विद्यार्थी परिचित असल्यामुळे त्यांचे शिक्षण अनुभव कसे वाढू शकतात यावर स्वदेशी ज्ञानप्रणाली अभ्यासावर भर देतो. स्वदेशी ज्ञानप्रणालीमध्ये पारंपारिक खेळ नृत्य शारीरिक हालचाली आणि समुदायावर आधारित ज्ञानाचा संदर्भ मिळते. आज 21 व्या शतकात एकीकडे विज्ञानाची प्रगती होत आहे. तर दुसरीकडे माणसात सुस्कृतपणा, राष्ट्रीय भावना, नैतिकता इत्यादी गुण लुप्त होत असल्याचे आढळते. यामुळे मानवी जीवनात अनेक समस्या निर्माण होत आहे. या समस्येमध्ये शारीरिक शिक्षणविषयक समस्या अधिक परिणामकरक ठरते. विद्यार्थ्यांमध्ये शारीरिक, मानसिक व सामाजिक स्वास्थ्य चा समतोल राहणे आवश्यक आहे. याकरिता सामुदायिक शिक्षणाला चालना देण्यासाठी पारंपारिक खेळांची भूमिका देशी सामग्री आणि दृष्टिकोनांची माहिती होण्यासाठी शारीरिक शिक्षणात स्वदेशी ज्ञान प्रणाली समाविष्ट करण्यात यावी यामुळे स्थानिक संस्कृती आणि पारंपारिक खेळांना वाव मिळते.

कीवर्ड:- स्वदेशी ज्ञान प्रणाली, शारीरिक शिक्षण, संस्कृती, खेळ

प्रस्तावना:- लोककला आणि संस्कृती यांचा शारीरिक शिक्षणात विद्यार्थ्यांच्या क्रिया कलापांवर महत्त्वाची भूमिका आढळून येते याकरिता आधुनिक अभ्यासक्रमात योग आणि शारीरिक शिक्षण पद्धतींचा समावेश करणे आवश्यक आहे. आंतरराष्ट्रीय स्तरावरही योग्य निष्पादन क्षमता वाढविण्याकरिता पारंपारिक खेळांना महत्त्व प्राप्त होणे आवश्यक आहे. आधुनिक शारीरिक शिक्षणामध्ये अजूनही शारीरिक तंदुरुस्ती करिता योग महत्त्वाची भूमिका पार पडत आहे. स्थानिक संस्कृती आणि खेळांचा समावेश केल्यामुळे विद्यार्थ्यांना त्याविषयी माहिती प्राप्त होते व ते त्यांना चांगल्या प्रकारे समजते ते त्यांच्या संस्कृतीशी जोडले जातात. स्वदेशी शिक्षण प्रणालीमुळे विद्यार्थ्यांचा शारीरिक भावनिक मानसिक बौद्धिक आणि अध्यात्मिक विकास होतो. स्वदेशी ज्ञान प्रणालीमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये अनुभवाचे संघटित ज्ञान प्राप्त होते आणि आवश्यक क्षमता विकसित करता येते.

उद्दिष्टे:- शारीरिक शिक्षण विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढविणे स्वदेशी ज्ञानाचा उपयोग द्वारे विद्यार्थ्यांचे कौशल्य विकसित करणे.

- 1) स्वदेशी ज्ञान प्रणालीमुळे आरोग्यदायी जीवनाची ओळख समाजाला करून देणे.
- 2) स्वदेशी ज्ञान प्रणालीमुळे ही संकल्पना समाजाला समजावणे.
- 3) स्वदेशी ज्ञान प्रणाली अमलात आणणे.
- 4) शारीरिक शिक्षणात आणि स्वदेशी ज्ञान प्रणालीचा सुदृढ आरोग्याकरिता समाजामध्ये उपयोग करणे.

संशोधन पद्धती:- या संशोधनासाठी दुय्यम स्त्रोतांकडून माहिती गोळा केली जाईल. संशोधन पद्धती मुख्यतः दुय्यम स्त्रोतांकडून गोळा केलेल्या डेटावर आधारित आहे.

हा डेटा इंटरनेट, लेख, वृत्तपत्रे यासारख्या स्रोतांमधून गोळा केला जाईल. गोळा केलेल्या माहितीच्या आधारे निष्कर्ष काढले जातील.

शारीरिक शिक्षणात आणि स्वदेशी ज्ञान प्रणालीचे फायदे

स्थानिक संस्कृती:- पारंपारीक खेळ यांच्याशी विद्यार्थी परिचित असल्यामुळे ज्ञान प्राप्त होते. वेगवेगळ्या संस्कृतीचे अध्ययन करता येते. अनुभवातून शिक्षण शिकण्यास मदत होऊ शकते.

पारंपारीक खेळ व संस्कृती:- पारंपारीक खेळ, संस्कृती शारीरिक शिक्षण पद्धती मध्ये स्वदेशी ज्ञान प्रणाली समाविष्ट करण्याकरिता पारंपारीक खेळांचा समावेश करता येतो. आदिवासी समाजामध्ये अजूनही पारंपारीक संस्कृतीचे जतन केलेले दिसून येते. त्यांचे विशेष सण समारंभात त्यांचे आपणास प्रचिती येते. स्थानिक संस्कृती पारंपारीक खेळ यांच्याशी विद्यार्थी परिचित असल्यामुळे त्यांची शिक्षण अनुभव कसे वाढू शकतात यावर हा अभ्यास करता येतो. **अध्यात्मिक शिक्षण :-** भारतीय ज्ञान प्रणाली शारीरिक शिक्षणात समाकलित केल्याने विद्यार्थ्यांना विविध संस्कृती आणि परंपरांबद्दल शिकण्यास मदत होऊ शकते. त्यामुळे शारीरिक शिक्षणात त्यांचा सहभाग आणि सहभाग सुधारण्यास देखील मदत होऊ शकते.

संस्कृतीचे जतन करण्याकरिता विविध उपक्रम राबवून जागरूकता निर्माण करणे:- स्वदेशी ज्ञान प्रणाली आणि शारीरिक शिक्षण यांचा समन्वय प्रस्थापित करणे. आधुनिक शिक्षण प्रणाली पारंपरिक खेळांचा समावेश करणे. शारीरिक शिक्षणामध्ये स्वदेशी ज्ञानाचे एकत्रिकरण करून नवीन दृष्टिकोन निर्माण करणे. क्रीडा शिक्षणात स्वदेशी ज्ञान प्रणालींची महत्त्वाची भूमिका

दिसून येते. आधुनिक शैक्षणिक प्रणालीमध्ये पारंपारिक पद्धतीने शारीरिक शिक्षणात एकत्रित करण्यासाठी पारंपारिक खेळांचा विद्यार्थ्यांच्या नैतिक विकासावर परिणाम अभ्यास करता येतो. शालेय अभ्यासक्रमात पारंपारिक खेळांचा समावेश करण्याचे सांस्कृतिक फायदे आढळून येतात. भारतीय शिक्षणाकरिता पारंपरिक खेळ एक साधन म्हणून उपयोगात येत आहे. लोककला आणि संस्कृती यांचा शारीरिक शिक्षणात विद्यार्थ्यांच्या क्रिया कलापांवर महत्त्वाची भूमिका आढळून येते याकरिता आधुनिक अभ्यासक्रमात योग आणि पारंपरिक शिक्षण पद्धतीचा समावेश करणे आवश्यक आहे. आंतरराष्ट्रीय स्तरावरही योग्य निष्पादन क्षमता वाढविण्याकरिता पारंपरिक खेळांना महत्त्व प्राप्त होणे आवश्यक आहे. आधुनिक शारीरिक शिक्षणामध्ये अजूनही शारीरिक तंदुरुस्ती करिता योग्य महत्त्वाची भूमिका पार पाडत आहे.

निष्कर्ष

सामुदायिक शिक्षणाला चालना देण्यासाठी पारंपारिक खेळाची भूमिका देशी सामग्री आणि दृष्टिकोनांची माहिती होण्यासाठी शारीरिक शिक्षणात स्वदेशी ज्ञानप्रणाली समाविष्ट करण्यात यावी यामुळे स्थानिक संस्कृती आणि परंपारिक खेळांना वाव मिळतो फायदे स्थानिक संस्कृती आणि खेळांचा समावेश केल्यामुळे विद्यार्थ्यांना त्याविषयी माहिती प्राप्त होते व ते त्यांच्या संस्कृतीची जोडले जातात. स्वदेशी शिक्षण प्रणालीमुळे विद्यार्थ्यांचा शारीरिक भावनिक मानसिक बौद्धिक आणि आध्यात्मिक विकास

होतो. स्वदेशी ज्ञानप्रणालीमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये अनुभवाचे संघटनान प्राप्त होते आणि आवश्यक क्षमता विकसित करता येते. संस्कृतीच्या अध्ययनामुळे समाजाचे निरीक्षण होऊन समाजाबद्दल सखोल ज्ञान प्राप्त होते. विद्यार्थ्यांना अंतर्गत बदलांवर संशोधन करण्यात येते.

संदर्भ:-

1. कुमार, एस. (२०१९). शारीरिक शिक्षणातील सांस्कृतिक प्रासंगिकता: भारतीय पारंपारिक खेळांचा अभ्यास. शारीरिक शिक्षण पुनरावलोकन, ८५-९३.
2. पिल्ला, आर. (२०१६). शारीरिक शिक्षणात स्वदेशी ज्ञानाचे एकत्रीकरण: एक शैक्षणिक दृष्टिकोन. जर्नल ऑफ एज्युकेशनल रिसर्च, १४२-१३२.
3. मेहता, एच., आणि शर्मा, एन. (२०२०). आधुनिक वर्गखोल्यांमध्ये स्वदेशी ज्ञान: पारंपारिक पद्धतींना शारीरिक शिक्षणात एकत्रित करण्यासाठी एक केस. इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ कल्चरल एज्युकेशन, ८(४), २३२-२३५.
4. सिंग, ए. आणि पटेल, आर. (२०१८). क्रीडा शिक्षणात स्वदेशी ज्ञान प्रणालींची भूमिका. इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ फिजिकल एज्युकेशन, १११-११३.